

VAN MÁR DEMOKRÁCIÁNK, DE HOGYAN LESZNEK A DEMOKRATÁK?

A POLITIKAI NEVELÉS FELADATA ÉS CÉLJAI

A tanárok egy jelentős része szkeptikus azzal szemben, hogy az órákon milyen mértékben merülhetnek fel politikai kérdések. A történelemre való tekintettel, amikor az államhatalom minden eszközzel igyekezett a tanóra menetét és tartalmát befolyásolni, ez az óvatosság teljes mértékben érthető és megalapozott. A tanárnak valóban nem ajánlatos egyfajta 'világ-nézeti tanácsadóvá' válni, még kevésbé a mindenkori kormány vagy ellenzék mellett propagandát folytatni. A tanár feladata viszont egy olyan felnövekvő fiatal polgárság képzése, amely képes arra, hogy a demokratikus 'játékszabályokkal' élve aktív tagja legyen a társadalomnak. Természetesen nem mindegyik tanár hajlandó ezt a feladatot egyenlő bátorsággal végrehajtani. Néhányan a semlegességet addig fokozzák, hogy a demokrácia melletti elkötelezettségük színtelenné válik. Immár 25 éve demokratikus berendezkedésű országban élünk, ami nem garancia arra, hogy az emberek maguktól hirtelen demokraták lesznek. Egy nyíltan demokrata tanár azért fontos, mert épp ő az, aki nem propagál egy ideológiát sem, mert kiáll azért, hogy mindenkinek joga van a kormánytól eltérő véleményhez a demokratikus berendezkedésen belül, és amíg mások emberi méltóságát nem sérti meg a véleményével.

Az oktatás szintjére a politika tanítása még nem érkezett meg. A tanárok nem kaptak elegendő lehetőséget a gyerekek politikai képzésére, és amúgy is kevés eszköz áll ehhez rendelkezésre. Néhány egyszerű módszertani lépéssel azonban az óra keretén belül hozzájárulhatunk a diákok politikai oktatásához. Először is, a diákoknak szüksége van egy biztonságos közege, ahol elmondhatják a véleményüket, legyen szó akár az olyan mindennapi dolgokról, mint az osztályközösség működése. Az osztálytermet sok szociológus embrionikus társadalomnak nevezi, mely az igazi társadalom tükre,

ahol a gyerekek már korán elkezdhetik a demokratikus készségek gyakorlását, például a vita, kompromisszumok és megoldások keresését. Ez az első alkalom, amikor a gyerekek egy nagy egész részeként felelősséget vállalnak egy közös célért, de ugyanúgy a saját tanulmányaikért is. Az iskola szabályai és hierarchiája közvetetten is a kint lévő társadalmat mintázza.

A vitakultúra megteremtése fontos előfeltétele a demokratikus társadalomnak, mely fontos, ha már az osztályteremben elkezdődik. A jól ismert iskolai hierarchia mellett a különböző kérdések megvitatásánál a tanárnak törekednie kell arra, hogy a vitáknál egyenrangúan lépjen fel a gyerekekkel. Így a gyerekek megértik, hogy a szabályok mindenkire egyaránt vonatkoznak. Ezért egy vita során a gyerekek mondanivalóját ne kommentáljuk vagy osztályozzuk. Ilyen alkalmakkor a tanár beszéljen keveset. Természetesen a saját véleményét elmondhatja, de tanácsadás vagy lekicsinylés nélkül, mert az könnyen elbátortalanítja a gyerekeket.

Érdemes az elhangzott véleményeket egyenrangúként egymás mellé felsorakoztatni. Hasonlóan, ahogy nincs rossz kérdés, nincs rossz érvekkel alátámasztott válasz sem, viszont a diáknak mindent meg kell indokolni. Fontos a bátortalanítás, különösen azoknál, akik kevésbé vesznek részt a vitán, de az aktívakat se bátortalanítsuk el. A kör alakú, vitaorientált ülésrend szintén kedvez az egyenlő részvételnek. A csoport egy kis labdát is használhat, mely kézzől-kézre jár. Akinél éppen a labda van, azé a szó. Ezzel elkerülhető az, hogy a beszélő szavába vágjanak, mert mindenki számára világosan látható, kinél van a szó. A jobb szervezethez érdekében a beszédidőt a tanár korlátozhatja egy előre megadott időtartamra. Fontos, hogy a diákok megindokolják, miért támogatnak vagy elleneznek valamit. Az ilyen vitáknál a tanár megfordíthatja a szerepeket.

A nézőpontváltás érdekes gyakorlat, amely empátiára tanítja a gyerekeket. Ha nagyobb csoportról van szó, érdemes a témát először kettes, négyes, majd nyolcas csoportokban megbeszélni, mely azzal ér véget, hogy mindenkinek lehetősége volt szóhoz jutni rövid időn belül.

Egy fejlett vitakultúra az osztályon belül nem elég, a téma helyes ismerete is fontos az érveléshez. A diákok előszeretettel fordulnak az internet adta tudástárhoz, online médiumokhoz, de nehezen tudják megkülönböztetni a szavahihető forrásokat a manipulációktól. Az új médiáknak óriási előnyei vannak, mert általa azok is platformot kapnak, akiknek a hagyományos sajtón keresztül nem lenne esélye a nyilvánosságot elérni. Az internet viszont sokkal egyszerűbben befolyásolható, átírható, mint a hagyományos, nyomtatott média, ahol az internettel ellentétben többnyire képzett újságírók, szakemberek írnak. Mióta az internet megjelent, azóta folyamatosan szorítja ki a nyomtatott sajtót. Az adatok riasztóak: az internet megjelenése óta egyre nagyobb azon alacsonyabb iskolázottságúak és jövedelműek száma, akik egyáltalán nem olvasnak újságot. Ahhoz, hogy a nyomtatott újságok több olvasót megtartsanak, kénytelenek voltak népszerűbb, bulvár témákat kiválasztani, mellyel a színvonal romlásnak indult.

Az oktatás arra törekszik, hogy javítsa a diákok ítéltéképességét, és ehhez a médiismeretek is hozzátartoznak. Ezért fel kell hívni a diákok figyelmét az online médiumok veszélyeire, melyek például a legjelentősebb terjesztői a szélsőjobboldali eszméknek. Nem véletlen, hogy az extrémizmus épp a legfiatalabb választókorú generáció körében a legerősebb, hiszen ez az a korosztály, amely a legtöbb időt tölti online. Sok olyan unatkozó vagy frusztrált tinédzser van, akiknek egyedüli információforrása az interneten fellelhető rasszista weboldalak. Az

ilyen oldalakon lévő fórumokon más információforrás nem éri őket, és a fórumokon a szélsőségesek egymás világnézetét erősítik meg mindenfajta külső kritika nélkül. Ezen fórumok nélkül nem lenne platform a szélső-jobboldal terjedésére. Az ilyen web-oldalak rengeteg hamis információt tartalmaznak, amelyek a szubkultúra által viszont visszakerdezés nélkül elfogadottak. Ezekben az időkben, amikor a populizmus, idegengyűlölet és uszítás egyre gyakoribb, mindenkinek a kötelessége tartást mutatni és a kirekesztés ellen a szavát felemelni, legfőképp az iskolában, de bárhol máshol is.

A médiumok feladata a véleményformálás, a politikai döntések átláthatóvá tétele és az államhatalom kontrollja. Az emberek továbbítják a véleményüket a politikához a média által, aminek egyfajta visszajelzőként kéne működnie a politika felé. A 21. század sajtószabadsága már nemcsak a médiumokra vonatkozik, de ránk is, mert bárkiből online újságíró válhat. A diákok ezért legyenek bátorítva az aktivizmusra a médián belül, úgymint a részvétellel az iskolai újságban, rádióban, blogokon, valamint a podcastok, online újságok munkájában való részvételre. A diákok megtanulják kiszűrni a hamis információkat, ha a hazai és külföldi elterjedt médiumokat megismertetjük velük, valamint a sértegető hangnemben íródott cikkeket nem veszik figyelembe, hiszen azok egyetlen célja a gyűlöletkeltés.

A legnagyobb elvárás a médiával szemben, hogy az emberek érdekeit képviselje, hogy az emberek hangja legyen. Ha az oknyomozó újságírás eltűnik, és a helyi újságok is csak átveszik a nagyobaktól a híreket, akkor tény, hogy a média nem működik rendeltetésének megfelelően. Ezért nem szabad az online médiákat teljesen elítélni, hiszen azok a sok csalódott Holden Caulfield számára lehetőséget adnak, hogy a véleményüket meghallgassák. Az új média népszerű tehát, mert az emberek itt megtalálták a hangjukat, és itt beszélhetnek a környezetükben lévő problémákról.

Van még egy készség, amelyet a vitakultúra és médiaismeretekhez képest jóval nehe-

zebb átadni a polgári nevelésen belül, ez pedig a polgári bátorság. A polgári bátorság vagy civilkurázi közbelépést, kiállást jelent olyan esetekben, amikor igazságtalansággal találkozunk, különösen valamilyen kisebbséggel szemben. A civilkurázi nem saját érdekekben történik, épp ellenkezőleg, sok esetben hátránnyal járhat a közbeavatkozóknak, aki bátor a saját meggyőződéséért kiállni, még akkor is, ha annak következményei vannak. A polgári bátorság létfontosságú eleme a demokráciának és az együttélésnek is. A végrehajtásához legfőképp magabiztosság és empátia szükséges. A civilkurázi azon kevés értékek közé tartozik, mely nem az iskolán keresztül, hanem az iskola ellenére fejlődik. Az iskolában a kritika inkább nemkívánatosnak számít – ez sajnos szinte minden országban így van. A diákoknak fontos a csoporthoz való tartozás, és nem utolsósorban a jegyeik miatt is aggódniuk kell, mely szintén konformista viselkedésre ösztönzi őket. A tanárnak az elismerés kultúráját kell erősítenie az osztálytermekben is, mely a polgári bátorságot támogatja, nem pedig lenézi, megmosolyogja. A civilkurázi minden esetben erőszakmentes és humán elveket képvisel.

Nemcsak a nagyvilágban zajlanak változások, de a szűkebb környeze-

tünkben is. A családi, falusi közösségek egykor szoros struktúrája lazábbá vált. Ennek az oka az, hogy a mindennapi aktivitás egyre kevésbé összpontosul a család és a falu köré. Az otthoni környezet, ami bár meghitt és jó oda visszatérni egy hosszú nap után, mégsem elegendő ahhoz, hogy megoldást kínáljon minden problémánkra. Ezért már az iskolában el kell sajátítani az együttműködést és a szolidaritásra való készséget a különböző háttérű polgártársainkkal, gyakorolni kell a valós adatokkal való érvelést, majd meg kell tanulni döntést hozni. Téves az a nézet, hogy a nyugati demokrácia egy individualista, hovatovább önző rendszer – épp ellenkezőleg. Az egyénnek a demokráciában a saját érdekei mellett az egész társadalom jólétét figyelembe kell vennie, és ezek alapján kell döntést hoznia, mert az egyén boldogságára az egész társadalom hatással van.

FORRÁSOK:

- Erler, Fritz. *Staatsbürgerliche Erziehung der Lehrer*. Gewerkschaftliche Monatshefte
- Rosemarie, Portmann. *Kinder mischen mit – Demokratie in der Grundschule*, Band 2. Unterrichtsreihe für die Grundschule, Universum Verlag
- Gugel, Günther. *Themenblätter im Unterricht/Nr.118. Zivilcourage*. Bundeszentrale für politische Bildung, 2015

